

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2014

10. www.politcom.ru
11. www.profinance.kz
12. «Ни рубля, ни тенге»/ Российская газета //Федеральный выпуск.- № 5772(99), 4мая 2011.
- 13.Перспективы единой валюты трех государств просматриваются к 2015 году – АиФ.-№142, 5 декабря 2012.

УДК 551. 432. 2

СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН МОРФОҚҰРЫЛЫМДАРЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ НЕГІЗГІ СИПАТТАМАЛАРЫ МЕН ОНЫҢ ЖЕР БЕДЕРІНЕ ӘСЕРІ

Кунбасова Динара Меделовна, Жумагулова Акмарал Мансуровна

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ физикалық және экономикалық география кафедрасының
оқытушылары, Астана, Қазақстан

Бедердің құрылымды геоморфологиялық талдауы субендіктегі орографиялық саты мен олардың күрделенген орографиялық шоқысы өзіндік тектоникалық факторлардың шығу тегі солтүстік солтүстік шығысқа созылуға міндетті екенін көрсетті: олар аталған аймақтың құрылымды геологиялық ерекшеліктерімен байланысты және ең жаңа сатылы құрылым көрінісі болып табылады. Сондықтан да бұл ірі бедер белгілері морфоқұрылым элементтеріне қатысты, ал олардың таралу облыстары сатылы субендікті морфоқұрылым облысына жатады [1].

Қатардағы құрылымдық үлгілерді салыстыру олигоцен мен төменгі миоцендегі теңіз және континентті шөгінділердің беткейінде көмілген, сондай-ақ олигоцен төрттік жасындағы шөгінділердің қуаттылығын талдау, биік Обаған-Есіл сатысы үшін сипатталған бедердің тік байланысы бедер іргетасы мен ең жаңа құрылымдық жоспардың толық орнын басушылығы мезо-кайназой платформалық қабығының ірі құрылымдық элементтерімен көрсетілген. Бұл биік Обаған-Есіл және орта Тобыл-Есіл сатылары түзу мұрагерленген морфоқұрылымдар категориясына апаруы мүмкін.

Сол уақытта ең жаңа құрылымды жоспарды зерттеуде төменгі Есіл-Ертіс облысы сатысында осы субендікті сатылық қалыптасуы кезінде бірнеше ірі меридиональды тектоникалық құрылымдардың бірігуі болғандығын көрсетеді, төменгі саты байланған морфоқұрылымды қарастыруға негіз береді. Сонымен қатар, бедерде Тобылдың күрделі дуалының құрамына кіретін төменгі сатылы субмеридиональды көтерілім қатары мен ойыстар түзу көрініс табады. Тесіп өткен барлық саты арқылы жүретін ауыспалы субмеридиональды сурет жазықтың шамалы көтеріңкі және шамамен түсіңкі үлескілеріне баурай сатыларының қоюланған суретін болжауға мүмкіндік береді [2].

Тобылдың күрделі дуалындағы жеке құрылымдар оңтүстікте орта және биік саты аралығында олардың субендікті жаңа құрылымдық жоспарында қабаттастырылып жалғасын табады. Мақалада қарастырылған аймақта бірінші қатардағы 3 ірі морфоқұрылым орын алды: олар Торғай морфоқұрылымының солтүстік қанатын, Торғай алды моноклинальды сатысының шығыс жартысын және Есіл-Ертіс сатысының батыс жартысын қамтиды.

Обаған-Есіл сатысын Торғай морфоқұрылымының бөлігі ретінде қарастыруға болады (оның солтүстік шығыс қанаты). Осы саты Қостанай ойпатының солтүстік шығысында орналасқан, ең жаңа Торғай көтерілімінің солтүстік шығыс қанаты аралығында көмілген іргетас беткейі +90+100метр абсолюттік биіктікке дейін көтерілген, кей жерлердің абсолютті биіктігі +127метр, ал жоғарғы эоцен – төменгі олигоцендегі теңіз шөгінділерінің жабындысының абсолютті биіктігі +150+240метрге дейін. Геологиялық құрылым ерекшеліктерінің ортасындағы маңызды саты; Батыс Сібір жазығының тым солтүстік аудандарын салыстырғандағы мезокайназойдағы шөгінділер айырылымы; жергілікті іргетас

жабындысының төмендеуі бойынша юра және бор жасындағы шөгінділердің жайғасуы, үштік шөгінділер қуаттылығының шамалы, көп емес болуы, орта жоғарғы миоцендегі Жыланды свитасындағы Торғай шөгінділері үшін ажырау сипатының болуы және төменгі орта плиоцен шөгінділерінің жарылуын аяқтайтын біршама көне жасы қазіргі бедер сатыларын қалыптастырады.

Бір жағынан тым төмен Тобыл-Есіл сатысы жайпақ немесе баурайлы Обаған-Есіл сатысымен шектеледі. Баурай ені батысында шамамен 80км, қазіргі беткейіндегі абсолютті биіктігі оңтүстіктен солтүстікке 217метрден 175метрге төмендеп созылған, ал орталығы мен шығысында 40-45км, созылғандағы абсолютті биіктігі 200метрден 170ке төмендейді. Аталмыш баурай шегінде беткейдің іргетасы көмілген солтүстік бағытқа тез батады: батысында Обаған алды бөлігінде іргетас жабындысының құламалы биіктігі 80-85метрге жетеді, ал шығысында Есіл алды бөлігінде 70-120метр. Барлық жоғарғы горизонттағы көміліп жатқан мезокайназойлық шөгінділерге осы баурайда жетерліктей жақсы көңіл қойылады. Чеган свитасындағы құрылымдық сұлбаларда жабындалған шөгінділердің ені батысында 40км және шығысында 15км, Чеган свитасының көмілген беткейінің ұзындығы оңтүстіктен солтүстікке +170тен 150метрге дейін, ал батысында +165тен +145ке төмендейді, абсолюттік биіктігі шығысында. Үлгілер бойынша құрылым жабындыларындағы шөгінділер Таволжан көкжиегіне изосызығына баурай салады, арал свитасының беткі шөгінділері шегінде +190м ал оңтүстігінде +170+160м төмендейді, абсолютті биіктігі солтүстігінде абсолютті биіктігінің төмендеуімен қатар аталмыш баурай шегінде мезо-кайназой шөгінділері қалыңдығының қысқаруымен анықталып ерекшеленген [2].

Мұнда құрылымдық-геоморфологиялық талдау бойынша екі жаңа жергілікті оң құрылымның бар болу мүмкіншілігін айтады яғни мұнда – Обағаналды және Какско-Ақсуат атты құрылымдар барлық көкжиек бойынша олигоцен-плиоцен жасындағы шөгінділер мен іргетас беткейіндегі көмілген кертпештері сәйкестеліп іздері анықталған. Бұл бедердегі қазіргі сатылы құрылымдар баурайдың суайырық жазықтарында екі көтеріңкі суайырық жазықтар сияқты, шамамен жазықтың төменделіп бөлінген улескілерімен, көлдер мен Қарасу аңғарымен бос емес [3].

Обаған-Есіл сатысы қазіргі сатылы морфокұрылым элементі ретінде плиоценнің екінші жартысында толықтай қалыптасты. Ауданда қалдықтың жиналуы көне гидрографиялық желінің басылу кезі секілді, ақырында көне суайырық үлескісі шегімен расталған. Кейінгі плиоцен басында Обаған-Есіл сатысы облысында бірінші аккумулятивті жазық болған, ол плиоценнің аяғында баяу көтерілудің жалғасу жағдайына байланысты батысында Обағаналды суымен опырылуға ұшыраған. Тобыл-Есіл сатысы өзінен Торғайалды морфокұрылымдарының бөлігін көрсетеді. Бұл морфокұрылымды элемент екі алуан түрлі жастағы қатпарлы облыстардың қабыстырылған, тығыз тұтастырылған белдеуінде орналасқан: Оралдың субмеридиональды көмілген құрылымдары мен Солтүстік Қазақстанның субендікті құрылымы, Торғайдың субендікті мезокайнозойлы құрылымдарынан Батыс Сібір плитасының субмеридиональды құрылымына өтер жолында.

Тобыл-Есіл сатысы солтүстік және солтүстік шығысынан ұзын, жайпақ баураймен шектелетін салыстырмалы үлкен емес ауданнан тұрады. Тобыл-Есіл сатысының баурайы Тобыл-Есіл өзендері аралығындағы барлық оңтүстік бөлік арқылы созылады, және Есіл-Ертіс өзендері аралығында оңтүстік батыс аймағында батысқа, оңтүстік батыстан шығыс солтүстік шығысқа бағытталған. Батысында Тобыл алды бөлігінде оның ені 90-135км ал шығысында Есілалды бөлігінде 110-140км жетеді, саты беткейінің созылуы 20-25м төмендейді. Бұл баурай шегінде тұғырнаманың көмілген беткейі солтүстік шығыс бағытқа тез батады егер баурайдың жоғарғы бөлігінің тұғырнамасының абсолютті биіктігі 222,5м де жатса, онда солтүстігі оның төменгі бөлігінен 572м абсолютті биіктікке дейін төменделген (ст. Макушино). Бұл баурай Чеган свитасындағы көмілген беткейдің құрылымды үлгісінде өте айқын көрінеді, оның биіктігі шамамен 80-90м, ені 120км. Қарастырылып отырған баурай екі

бірдей емес құрылымды қатынас пен тең бағалы аудандық облыстарды бөледі: оңтүстік Орал мен ірі субендіктегі Торғай мезокайназой құрылымының біршама көтеріңкі облыстары және Батыс Сібір плитасының негізгі бөлігінде мұрагерленген субмеридиональды құрылымның шамамен төменделген облыстары. Егер алғашқы шегінің нәтижесінде Чеган теңізіндегі жаңа көтерілген шөгінділерінің абсолютті биіктігі +240м жетсе, онда екіншісінде олар теңіз деңгейінен төмен жатыр.

Жаңа құрылымның баурайлық талдауы мұнда үш жаңа оң құрылымның бар екенін көрсетті - батысында Тобылалды, орталығында Макушинский және шығысында Есілалды. Олар депрессиялармен ажыратылады, бөлінеді: батысында Лопатинский, шығысында Петуховский. Барлық осы жаңа жергілікті құрылымдар Тобылдың күрделі белестері, жартылай белестері мен ойыстарына кіретін оңтүстік жалғасында орналасқан, және де қазіргі бедерде тік көрініс табады, Тобыл-Есіл сатысы баурайдың оюланып әшекейленген суретімен түсіндіріледі.

Тобыл-Есіл сатысы қазіргі жаңа морфоқұрылым элементі ретінде біржолата плиоценнің екінші жартысында қалыптасты – онда қазіргі жаңа бедерінің және көне сужүйесінің даму тарихы қалыптасуы төрттік уақыттың бірінші жартысындағы жасымен шөгінділердің ауысуымен расталады. Үлескілер шегінде көне суайырық сатысына жиналған құмды сазды қабаттар плиоценнің бірінші жартысында ақ тоқтаған. Обаған-Есіл сатысынан айырмашылығы плиоцен суайырығының кеңістіктері болған жерде пра-Обаған эрозиясы тиіп кеткен, сондықтан да оларда плиоценнің қалдықты жамылғысы сақталған, Тобыл-Есіл сатысы шегінде плиоцен суайырығында үлкен, орта және шығыс бөлігі ал төменгі плиоценде пра-Есіл арнасының дельталарымен тілімденген. Жоғары плиоцен кезеңіндегі беткейдің тілімденуі бедерде жоғарғы плиоцен арнасында көрініс түрінде сақталуымен куәландырылған. Олардың бағытталуына қарағанда, Тобыл-Есіл сатысының оңтүстік шығыс жартысында сол кезде басқа қазіргі қаламаған түрде беткей еңістігі болған. Плиоценнің аяғында жолақты Тобылалды суайырық жазығы сатысының батыс бөлігі шамалы көтеріңкі болған. Тобыл-Есіл сатысы ерте төрттік кезеңде беткейдің тілімдену айғақтары болып пра-Суери аңғары табылады, аталған сатының күрделенген баурайындағы кесілген тілінген жерінде барлық жаңашыл жергілікті құрылымдар бар. Жүргізілген талдау бойынша морфологиялық көрсеткіштің негізгі өзгерістері мен пра-Суери аңғарының геологиялық құрылымы Тобыл-Есіл сатысының қалыптасуын, бедердің морфоқұрылымдық элементі ретінде аумақтағы жаңа құрылымдық жоспардан тәуелсіз етіп көрсетеді, ол негізінде орта төрттік уақытының бірінші жартысында аяқталған.

Есіл-Ертіс сатысын бірінші қатардағы жалғыз ірі басылған морфоқұрылым ретінде қарастыруға болады, құрылымды қабықтың субмеридиональды қатарын өзінің қалыптасу үрдісінде біріктірген. Осы саты шегінде тұғырнама айтарлықтай төмендеген (1000-2000), ал мезокайназой қабаттары үшін кесік біршама толықтықпен сипатталған.

Саты өзінен көлемді ауданды көрсетеді, көне суайырық үлескілерінің абсолютті биіктігі 145-140м аралығында, ұзындығымен шектелген, солтүстік солүстік шығыс және шығыс солтүстік шығысқа бағытталған, баурайының абсолютті биіктігі қазіргі беткейде 100-110 ға төмендейді.

Тобыл-Есіл сатысындағы жаңа құрылымдық талдау бедердің Тобылалды батыс бөлігінде Тобылдың күрделі валы кіріс құрылымдарында тік бейне табылатынын көрсетті Заводоуковский және Пятково-Комиссаровский жартылай валдары [3].

Есіл-Ертіс сатысы жаңа морфоқұрылымдық элемент ретінде біржолата төрттік уақыты кезеңінде қалыптасты. Бұл аудандағы қалдықтардың жиналуы мұнда барлық плиоцен кезінде жалғасқанын көрсетеді, тек ортатөрттік уақытында саты салыстырмалы түрде құрғақ болды, Тобыл-Есіл өзендері аралығында ортатөрттік арналар мен аңғарлар жүйесінде солтүстік-солтүстік-батыс және батыс бағыттағы облыстарда тілімденген (пра-Суер, пра-изак, пра-Вагай, пра-Емец және басқалары), ал Есіл-Ертіс өзендері аралығының оңтүстігінде -

Қамышлақ сайының ортатөрттіктегі арнасы. Облыстағы жаңа көтерілімді осы сатылар ортатөрттік уақытында жалғасты, ол ортатөрттік арналар мен аңғарларды және кейінгі төрттік эрозионды қиық, кесік едәуір бөлігін жауып тұрғанын куәләндырады [4].

Жас платформалардың бедері. Жас платформалардың геотектоникалық даму ерекшеліктері бедердің жазықта қалыптасуында тік бейнесін тапты. Жазықтың орталық бөлігінде теңіздік кейінгі кайназойлы плейстоценнің аллювиальды аккумуляцияларының төмендеуі артты, олардың периферийіндегі көтерілім мен денудация, олардың бедеріндегі тікелей көріністер, қабықтың қалдықты құрылымдары мен құрылымды жоспардың тым жас құрылыстарының іздері жас платформадағы аккумулятивті жазыққа геоморфологиялық өзіндік бейнесін құрды. Цокольды жазықтар қатпарлы тұғырнаманың кейде жас қалқандар деп атайтын шығыңқы жерінде, көне қалқандағы цокольды жазықтарға қарағанда қатпарлылық пен тұғырнама магматизмінің құрылымды байланыстарын үлкен дәрежеде сақтайды. Олардың даму тарихы аккумулятивті және денудациялы фазалардың ауысуын бейнелейді [2].

Батыс Сібір жазығы. Батыс Сібір платформалық жазығы – дүние жүзінің ең ірі жазықтарының бірі екені белгілі. Құрылымды-тектоникалық қатынасы бойынша ол Батыс Сібір плитасына сәйкес келеді. Батыс Сібір жазығы оңтүстігінде Орталық Қазақстан ұсақшоқысының дислоцирленген палеозой жыныстарымен шектеледі. Тым ірі орографиялық элементі болып табылатындар қыраттар, үстірт және еңісті жазықтар. Қазақстан аумағына кіретін Тұран, Есіл, Солтүстік Қазақ еңісті жазықтары. Биік жазықтар оңтүстігінде орналасқан. Солтүстігінде тым төмен жатқан негізінен аккумулятивті жазықтар. Бұл құрылымдардың барлығы геосинеклиздың қатпарлы жиегіндегі өтпелі аймақта олигоценде тауалды жазығы түрінде қалыптаса бастады [1].

Торғай алды еңісті жазығы өзінен Торғай ойысының сатылы жазықтарынан өтпелі аймағын көрсетеді. Бұл аймақ ауқымында солтүстік және шығыс бағыттағы кристалды тұғырнаманың айтарлықтай шұғыл батырулары жүрген. Осы бағытта қалдықты қабық қуаттылығы өседі. Торғай алды жазығы әртүрлі жастағы қатпарлылық ауданындағы тілімдену аймағында орналасқан. Бұл морфоқұрылым құрылым мен бедердің тік қатынасымен сипатталады. Ол Солтүстік Қазақстанның моноклинальды бөлігі мен Құртымыштың таралу аймақтарына тураланған, ол жазық бедерінің ерекшелігін алдын-ала болжайды. Негізінен осы құрылымды қалыптастырған чеганнан кейінгі көтерілімдер амплитудасы оңтүстігінде 140-150м, солтүстігінде -50-120м-ге жетеді. Морфоқұрылымның жасы неоген-плейстоценді.

Құрылымды-денудациялық Есіл еңісті жазығы, Түмен мега ойысымен, Тобыл мегабелесімен, Вагай-Есіл жартылай күмбезімен, ал батысында Ом ойыстарымен шектелген. Субстраттың тектоникалық құрылысының мұндай гетерогенділігі морфоқұрылымдардың негізгі ерекшелігінің әртүрлілігін алдын-ала анықтайды. Ол ұзақ уақыт аралығында мезозой мен кайназойда қалыптасты, ал жақын қазіргі түрде плиоцен-плейстоценге ие болды [4].

Солтүстік Қазақ еңісті жазығы. Солтүстік Қазақстан моноклиналды шегінде және майысу ауданында каледон құрылымдары мезокайнозой қалдықты қабығының астында орналасқан. Тұғырнама беткейінің еңістігі солтүстігінде 1000 м-ге жетеді, ал қазіргі беткей еңістігі бар болғаны 100-130м. Ерте бор уақытынан кейінгі эоценге дейін осы аймақта көтерілім басым болып, пенеплендер қалыптасты, эоценнің аяғы мен миоценге дейін аккумуляция басым болды.

Об алды үстірті ең бір айқын көрінген және тым жас морфоқұрылым болып табылады. Тым биік аудандар Құлынды ойысы шегінде орналасқан, оның тұғырнамасы 500 м-ден көп тереңге еніп жатыр. Ол мезокайнозой шөгінділерінің орта плейстоценге дейінгі қалың қабаттарымен жабылған [2].

Қазақ қалқаны – Батыс Сібір эпигерцинді платформасындағы қатпарлы-кесекті негіздегі күрделі дислоцирленген шоқы. Морфоқұрылымдық қатынаста цокольды жазықтардың

айрықша дамуындағы біртұтас облысты және спецификалық түрде аралды аласа таулар мен тілімденген ұсақ шоқы түрлерін көрсетеді. Бұл Орталық Қазақстан ұсақшоқысы ретінде аталған аймақтың кең таралуына себепші болды [1].

Қазақ қалқанының морфоқұрылымы геологиялық даму жолында пайда болған субстраттың күрделі құрылымды-геологиялық ерекшеліктерін бейнелейді, оның сипаты жаңа деформациялы. Қазақ қалқаны аумағы континентальды күмбезді-кесекті тектогенез дамуының орогенді кезеңдерін бастан өткізіп, палеозой қатпарлы облысын көрсетеді. Қазіргі уақытта Қазақ қалқанында морфоқұрылымдардың қалыптасуы орта және кейінгі палеозой кезеңдерінен орогенді құрылымдардың тәуелділігі тығыз болып табылады [2].

Мақалада сатылы Есіл алды жазығының бедері құрылымды және іргетасты бедердің байланысымен, мезокайназой қабығының құрылымымен, үштік және төрттік шөгінділер қабатының құрылымымен қарастырылды. Жазықтың жаңа құрылымдық жоспары талданып, морфоқұрылымдық аудандастырылу жүргізілді. Қорытындысында ауданның көне су жүйесі мен басқа материалдары нәтижесінде бедердің плиоцен төрттік кезіндегі морфоқұрылымдық элементтердің даму тарихын қалпына келтіру әрекеті жасалды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1 Городецкая М. Е. Морфоструктура и возраст рельефа равнин Юга-Западной Сибири // Изв. АН СССР Сер. географ. 1964. 154 с

2 Герасимов И. П., Асеев А. А. Морфоструктура и морфоскульптура платформенных равнин СССР и дна омывающих его морей -М.: «Наука» 1986 172 с.

3 Худяков Г. И., Кулаков А. П., Тащи С. М., Никонова Р. И., Ежов Б. В., Ищенко А. А., Гаврилов А. А., Ермошин В. В., Мясников Е. А., Сорокина А. Т., Сорокин А. П., Шахтыров В. Г. Морфоструктурные исследования теория и практика -М.: «Наука», 1985 127с

4 Аубекеров О сложении второй надпойменной террасы р. Иртыш // Изв АН КазССР. Сер. геол. 1967 269с.

ӘОЖ 910 (075)

МАҢҒЫСТАУ ТОПОНИМІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ ТАРИХИ – ГЕОГРАФИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Курбанғалиев М.С.

Kumir.kz@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қаласы
Ғылыми жетекшісі - Қ. Сапаров

Маңғыстау – Қазақстанның оңтүстік-батыс бөлігінде орналасқан. Бүкіл жер шары көлемінде алып қарағанда, Еуразия құрлығының ортасында, Еуропа мен Азияның түйіскен өңірінде орналасқан. Облыстың шеткі нүктелері төмендегідей: батысы – Каспий теңізіндегі Құлалы аралы 50°00' ш.б. 44°57' с.е; шығысы – Қазақстанның Ақтобе облысы және Өзбекстан, Маңғыстаудың шектескен жерінде 56° 45' ш.б. пен 45°09' с.е; оңтүстігі – облыстың Түрікменстан шекарасындағы Қапыланқыр шыңдарының жар қабағы 41° 15' с.е. пен 55° 40' ш.б; ал қиыр солтүстігі – Атырау облысымен шекарадағы Желтау 46° 26' с.е. пен 55° 20' ш.б. болып табылады [1, Б.18]

Бүгінде Маңғыстау – іргелі өлке. Қайталанбас табиғаты, есепсіз байлығы бар өлке. Ол ұйқыдағы ару емес, ұйқыдағы алып батыр өлкесі. Маңғыстау бос жатқан иесіз құла, сұрқай шөл емес. Жақындап келіп ала тауларға, шыңдар мен сайларға үңілсең, Темірхан ақын айтқандай: «Сен оған алыстан қара, сонда оның біртұтас организм екенін бұлжытпай мойындарсың!»